

صنعت جهانگردی در استان گیلان

نویسنده: رامین زبردست

مقدمه

فسافرفقی الماسفار خمس فوائد: تفرج همّ و اکتساب معیشه و علم و آداب و صحبتہ ماجد:

مسافرت کن که در آن پنج فایده است: زدایش اندوه و (پیدایش شادمانی) فراخی روزی (و افزایش درآمد) بدست آوردن دانش و آداب اجتماعی (همگرایی اجتماعی) و پیدا کردن همزبانان و همراهان برجسته (پیوند دلها، پیوند ملی و گسترش زبان) - در جهان امروز صنعت جهانگردی هم، از دیدگاه اقتصادی و هم، از دیدگاه اجتماعی و سیاسی اهمیت فراوانی دارد.

از نظر اقتصادی صنعت جهانگردی یکی از بخشهای پردرآمد می باشد. بسیاری از کشورهای جهان این صنعت را به عنوان پردرآمدترین، بهترین افزار درآمدزا برگزیده اند. از دیدگاه سیاسی، گسترش این صنعت یکی از بهترین بازارهای سیاسی جهت ارتقاء سطح رضایت ملی، است.

دولت یا حکومتی که بتواند برای ساعات فراغت و تعطیلات مردم کشورش برنامه های با ارزشی داشته باشد، کارآمدتر و شایسته تر ارزیابی می شود. در دنیای صنعتی امروز، پیشرفت اقتصادی و صنعتی، ساعات کار را کم می کند و ساعات فراغت را افزایش می دهد. مسافرت سرانه در هر دهه به چند برابر می رسد و ساعت کار در

جهان روزه‌روز تقلیل می‌یابد.

بنابراین چهره کلی جهان امروز، نسبت به جهان دیروز با افزایش ساعات و روزه‌های فراغت مشخص می‌شود. روزه‌روز چتر تأمین اجتماعی سایه گسترتر شده و کارگران، کشاورزان و نیروهای کار بیشتری را زیر پوشش خود گرفته است، بیمه بیکاری، پرداخت‌های بازنشستگی، افزایش تعطیلات رسمی، برقراری یک ماه مرخصی در سال و رفته‌رفته گسترش آن، کاهش ساعات روزانه و هفتگی کار و از سوی دیگر افزایش دوران تحصیل، به همان نسبت افزایش سن آغاز کار، و کاهش سن بازنشستگی، همگی سازهایی هستند که ساعات فراغت انسانها را هم، در جهان پیشرفته صنعتی و هم، در جهان سوم افزایش داده‌اند.

از این رو بشر با نیاز تازه‌ای روبه‌رو شده که در گذشته وجود نداشته و یا دست کم به میزان کنونی نبوده است.

این نیاز همان نیاز به گردش و مسافرت است.

کشورهای پیشرفته صنعتی، توانسته‌اند برای ارضاء این نیاز، برنامه‌ریزی کنند. ولی در جهان سوم، هیچ گامی جهت ارضاء این نیاز برداشته نشده است. از این رو اگر جهان امروز برای مردم کشورهای توسعه یافته تا حدودی جهان فراغت و گردش است، برای مردم کشورهای توسعه نیافته، جهان تنش و ناآرامی روانی است.

چرا مسافرت؟

به طور کلی انسان دو دسته نیاز دارد: نیازهای زیستی و نیازهای اجتماعی.

اگر چه اهمیت و میزان آن برای مردم یکسان نیست و درجه آن را شرایط اجتماعی معین می‌کند، ولی جزء جدانشدنی زندگی بشریت به حساب می‌آید. مخصوصاً نیازهای اجتماعی که از روح و مغز انسانی مایه می‌گیرند و هم برای طبقاتی که نیازهای زیستی خود را ارضاء کرده‌اند و هم برای مردمی که بر اثر بیکاری یا بیکاری پنهان اوقات زیادی دارند یک نیاز اساسی محسوب می‌گردد.

از مهمترین نیازهای اجتماعی، نیاز به تفریح، گردش و مسافرت است که طبقات کم‌درآمد و مستضعفین جامعه کمتر می‌توانند برای پرداختن به آن در ساعات فراغت خود چاره‌ای بیندیشند.

نوجوانان وابسته به این طبقه از اجتماع، حتی از کوچه‌های مناسب جهت بازی و سرگرمی بی‌بهره‌اند و لذا نیاز آن به تفریح و سرگرمی نیز به طریق اولی سرکوب می‌گردد. بنابراین کمبود سرمایه‌گذاری در بخش جهانگردی تنها می‌تواند به زیان طبقات کم‌درآمد باشد؛ زیرا تقاضای آنان نسبت به بهای این قبیل خدمات (گردشی و تفریحی) بسیار کُشش‌پذیر است.

در کشورهای صنعتی نیاز به مسافرت، متناسب با پدیده - نسبتاً تازه - افزایش فراغت، مورد توجه قرار گرفته است اما در جهان سوم، این نیاز در رده نیازهای ارضاء نشده دیگر می‌باشد. و انسانی که نیازهای اجتماعی - روانی ارضاء نشده دارد، نیز نمی‌تواند متعادل باشد. و لذا دچار اختلال و نابسامانی روانی خواهد بود. از این رو امروزه در کشورهای جهان سوم، تنش‌های روانی، بسیار رایج است.

چند دهه پیش، دولت‌ها را مسئول ایجاد اشتغال برای ساعات کار مردم نمی‌دانستند و وظیفه‌ای برای ایجاد تسهیلات گردش و تفریحی برعهده دولت نمی‌شناختند اما امروزه دولت‌ها وظیفه سنگین آفرینش فرصت‌های گردش، تفریحی، و ورزشی را نیز برعهده دارند.

آن روزها جرم و جنایت یک پدیده ناهنجار اجتماعی تلقی می‌شد، که مجرم یا جانی مسؤول منحصر به فرد آن قلمداد می‌گردید.

امروزه دولت‌ها به دلیل عدم ایجاد زمینه‌های لازم جهت گذران فراغت، در ناهنجارهای اجتماعی مسؤول شناخته می‌شوند.

امروز در اقتصاد اجتماعی همان گونه که بازده ساعت کار مورد توجه است، بازده ساعت فراغت نیز به عنوان معیار پیشرفت اقتصادی - اجتماعی ارزیابی می‌شود. هر چه جامعه‌ای کمتر رشد یافته باشد، اوقات فراغت مردم آن به میزان بیشتری تباه می‌شود. از این رو دو معیار تازه مسافرت سرانه و گردش سرانه به معیار سنجش درجه توسعه یافتگی افزوده شده است. همان‌گونه که درآمد سرانه معیار سنجش رشد اقتصادی است، مسافرت سرانه نیز درجه رشد را نشان می‌دهد.

آثار اقتصادی صنعت جهانگردی

در همه کشورهای توسعه یافته صنعت جهانگردی یکی از بخش‌های بسیار مهم

اقتصادی می‌باشد. حتی از دیدگاه اشتغال یا آفرینش کار نیز، صنعت مذکور بلافاصله پس از «صنایع سنگین» قرار می‌گیرد و بخش مهمی از درآمد ملی کشورهای صنعتی پیشرفته، از این صنعت به دست می‌آید و حتی بیشتر از کشاورزی و صنعت این کشورها در افزایش درآمد ملی نقش دارد.

به لحاظ اینکه سرمایه‌گذاری در صنعت جهانگردی همچنان سودآور، و کار آفرین است، لذا اقتصاد بسیاری از کشورهای صنعتی، دارای یک بخش، به نام صنعت جهانگردی می‌باشند؛ به ویژه مناطقی که از نظر ذخایر کانسارها فقیر هستند - و از این رو کارخانه‌های چندانی در آنها ایجاد نشده است - صنعت جهانگردی را برگزیده‌اند. بررسی‌های اتاق بازرگانی کشورهای صنعتی به این نتیجه رسیده‌اند، پولهایی که تنها ۲۴ نفر (جهانگرد) در هر روز پرداخت می‌کنند، اقتصاد جامعه را بیشتر از یک کارخانه که سالانه ۱۰۰۰۰۰ دلار دستمزد پرداخت می‌کند ترقی می‌دهند.

در کشور ما بخش جهانگردی، حتی از بخش صنعت و کشاورزی نیز ضعیف‌تر و عقب‌مانده‌تر است. و تنها سالانه به چند سمینار دو روزه در گوشه و کنار کشور بسنده می‌شود و این ضعف ما نسبت به جهان پیشرفته، باعث شده است که اروپا و آمریکا به صورت قبله آمال و آرزوی جوانان ما درآیند. سالانه میلیاردها دلار «ارز یا درآمد ملی» کشور از طریق مسافران به کشورهای اروپایی و امریکا سرازیر می‌گردد. لذا ما چاره‌ای نداریم جز گسترش بخش جهانگردی در داخل کشور که بهترین و سودمندترین راه جهت جلوگیری از خروج ارز کشور است؛ بدون اینکه نیازهای اجتماعی روانی جامعه سرکوب شوند، رگیز از قانون رایج گردد و ناخشنودی سیاسی و اجتماعی پدیدار شود. کشور ما ناگزیر نیست برای بدست آوردن ارز خارجی، بر چاههای نفت و دیگر کانسارهای خود چشم بدوزد و تمام تنگناهای اقتصادی و بازسازی جنگ تحمیلی را از این روزنه حل کند و یا با صدور کالاهای صنعتی و کشاورزی بازار داخل را غیر متعادل سازد. بلکه راه بسیار سودمندی از طریق بهره‌گیری از مواهب خدادادی در پیش دارد. برای کشور ما سرمایه‌گذاری در صنعت جهانگردی نه تنها چاره خردمندانه‌ای جهت جلوگیری از خروج ارز است بلکه وجود ساختمانهای منحصر به فرد تاریخی و مناظر زیبای شمال ایران با کوههای سبزه‌سبز و دریای مطبوع خزر، یک منبع بزرگ درآمدی است.

حتی اگر ما بتایر ملاحظات سیاسی، اجتماعی، و اخلاقی به جهانگردان غربی به دلیل

انحطاط فرهنگی آنها گرایش نداشته باشیم، مردم کشورهای مسلمان منطقه، به ویژه اعراب ثروتمند خلیج فارس، برای ما یک منبع بالقوه ارزی هستند. بنابراین سرمایه‌گذاری در صنعت جهانگردی نه تنها از خروج ارز کشور جلوگیری می‌کند، بلکه جویباری است که ارزشهای خارجی را به خزانه ما سرازیر می‌سازد. کشور ما برای درمان بیماری اقتصاد تک محصولی خود می‌تواند به این صنعت به دیده شایسته‌ترین و علمی‌ترین جانشین چاههای نفت بیندیشد.

امکانات افزایش و توسعه صادرات غیرنفتی

گسترده‌گی کشور، وضعیت تاریخی و باستانی بودن تمدن آن، تنوع آب و هوایی و برخورداری از امکانات چهار اقلیمی آن و استعدادهای بالقوه کشور در رسیدن به صادرات غیرنفتی به میزان مورد نظر، در گرو یک برنامه گسترده و همه‌جانبه اقتصادی و سرمایه‌گذاریهای اصولی در امر توسعه صنعت جهانگردی در داخل کشور است؛ به عبارت دیگر ظرفیتهای لازم جهت رسیدن به مرحله‌ای که در آن صادرات غیرنفتی، سهم عمده‌ای در تامین منابع ارز ما داشته باشند (یعنی اتکا صد درصد کشور به منابع نفتی از بین برود وجود دارد که البته در این راه برنامه‌ریزی همه‌جانبه همه بخشهای اقتصادی امری ضروری است.

برای خروج از اقتصاد تک محصولی و ایجاد تنوع در کسب درآمدهای ارزی، باید اقداماتی جدی و پیگیر در امر جلب سیاحان انجام گیرد.

اگر این واقعیت را قبول کنیم که در حال حاضر افزایش صادرات کالا به خارج، با توجه به بازار غیراشباع داخلی، به منزله محرومیت بیشتر مصرف‌کنندگان داخلی و افزایش نرخ تورم خواهد بود، بنابراین چاره‌اندیشی بنیادی و اساسی در جهت کسب درآمد ارزی و حفظ تاریخ، فرهنگ و معماری کشور می‌تواند با توجه دقیق به رشد صنعت جهانگردی همراه باشد.

به زبانی ساده می‌توان گفت: کشور ما می‌باید به همه زمینه‌های خدادادی و باستانی و امکانات خود و واکنشهای جهانی و کششهای عرضه و تقاضا در مورد ایرانگردی، شناخت و توجه داشته باشد تا به اهداف برنامه‌ریزی شده، در استراتژی توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود، یعنی رسیدن به جذب ۱/۵ میلیون جهانگرد و

کسب حداقل ۵۰۰ میلیون دلار ارز از این طریق دست یابد.

درآمد جهانی حاصل از جهانگردی

سال ۱۹۹۰ درآمد جهانی ۲۴۹/۳۰۰ میلیارد دلار سهم ایران ۳۹ میلیون دلار
سال ۱۹۹۱ درآمد جهانی ۲۷۸ میلیارد دلار سهم ایران ۱۰۰ میلیون دلار
به بیان ساده‌تر، از ۴۵۰ میلیون نفر جهانگرد در سال ۱۹۹۱ تنها ۲۴۹ هزار نفر به ایران سفر کرده‌اند و قدرت جذب جهانگرد توسط ایران یک نفر از هر دو نفر هزار نفر جهانگرد بوده است.

سهم کشور انگلیس	۳۸ میلیارد دلار
" ایتالیا	۲۱ میلیارد دلار
" اسپانیا	۳۰ میلیارد دلار
" فرانسه	۱۸ میلیارد دلار
" جنوب آسیا	۲۰ میلیارد دلار

مقایسه این ارقام، بیانگر رشد چشمگیر صنعت جهانگردی در جهان و تخصیص حداقل ۱۰ درصد از درآمد ناخالص ملی کشورهای توسعه یافته، از این مقوله است. این کشورها با بهره‌گیری از روشها و تکنیکها تبلیغاتی و بهبود آنها و همچنین ایجاد جاذبه‌های کاذب و بدون محتوا از این خوان گسترده، از مورد نیاز کشور خود را به دست می‌آورند ایران سرزمینی که انباشته از تمدنهای کهن و بناهایی است که انسانها را به حیرت وادار می‌دارد، از لحاظ سرمایه‌گذاری در صنعت جهانگردی، رونق قابل توجهی نداشته است. در حال حاضر در کل کشور، ۳۷۸ هتل، با ظرفیتی معادل ۳۲۳۵۰ تخت در حال بهره‌برداری، و سرویس دهی وجود دارد که با احتساب جمعیت ۶۰ میلیونی کشور ما و ۴۵۰ میلیون جهانگرد جهانی، حائز دقت و توجه می‌باشد. در کشور ما سالانه بیشتر از ۳۰ میلیون نفر به سیاحت و ایرانگردی می‌پردازند. با توجه به رشد جمعیت و جوانی آن و برنامه‌ریزی در چگونگی گذراندن اوقات تعطیلی جوانان، باید در هر چه بهتر ساختن اقامتگاهها و تاسیسات جهانگردی و فعالتر کردن مرکز پژوهشی ایرانگردی برنامه‌ریزی و کوشش جدی به عمل آورد.

استان گیلان که پرجاذبه‌ترین منطقه جهانگردی ایران است، دارای دوازده هتل و دو هتل و جمعاً یکهزار تخت می‌باشد که بدین لحاظ جهانگردی گیلان سالهای صفر را پشت سر می‌گذارد.

سفر و سیاحت می‌تواند از سالمترین و بهترین روشهای موجود جهت پرکردن اوقات فراغت و بهسازی روانی جامعه به شمار آید. از طرفی برای تأثیرات جانبی در اقتصاد کشور می‌باشد؛ چرا که کشش صادرات غیرنفتی حدی دارد و ما ناگزیر هستیم از ارزش صنعت جهانگردی استفاده نمائیم.

جهانگردی و سیر و سفر فعالیتی است که به لحاظ تأثیر در بخشهای پرورشی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، برای حیات ملتها امری ضروری است. بنابراین شناسائی دیدنیهای کشور و ترغیب مردم به بازدید از آنها و افزایش منابع تولید ارزش از طریق جذب جهانگردان می‌باید سهم ویژه‌ای از برنامه‌ریزیهای دولت را به خود اختصاص دهد. بررسیهایی که در زمینه توسعه امکانات جهانگردی در استان گیلان در دست است، حاکی از این است که استان مذکور با داشتن موقعیت خاص جغرافیایی، زیباییها و جاذبه‌های فربخش طبیعی (مثل دریاها و کوهستانهای مرتفع و جنگلها و رودخانه و دیگر چشم‌اندازهای طبیعی) از لحاظ جاذبه‌های جهانگردی از دیگر نقاط کشور ممتاز می‌باشد.

-گیلان با ساحل ممتد و ماسه‌ای، بین جنگل و دریا واقع شده است. دریائی که بیشتر از ۱۲۰ روز در سال آرام و با عمق کم و شیب حداکثر ۲ درصد و درجه حرارت مطبوع و داشتن آفتاب ملایم برای شنا و جلب جهانگرد بسیار مناسب است.

در این استان دهکده‌های زیبا و دور از غوغا و سر و صدای شهرهای آلوده، با کوهستانهای مرتفع و جنگلهای سرسبز (در مناطقی همچون: ماسوله - قاسم‌آباد - عمارلو - هشتیر که با سبک معماری خاص) و مردم مهمان‌نواز و جاذب جهانگرد، وجود دارند.

ماهگیری و صنعت خاویار نیز از جمله جاذبه‌های جهانگردی منطقه محسوب می‌شود این استان همچنین دارای چندین آثار قدیمی و ابنیه تاریخی به شرح زیر نیز هست:

۱- مقبره شیخ زاهد گیلانی (لاهیجان)

۲- مسجد صفی - خواهر امام - باغ محتشم (رشت)

- ۳- مقبره سید محمود خیوی در (آستارا)
- ۴- پل خشتی (لنگرود)
- ۵- برج ساعت (انزلی)
- ۶- ماسوله و قلعه رودخان (فومن)
- ۷- درب مسجد جامع شهر لنگرود
- ۸- دژ سمیران واقع در طارم گیلان مربوط به دوره اسماعیلیه (۹۱۸ هـ.ق)
- ۹- تپه مارلیک (رودبار)
- ۱۰- کرکول (تپه کردم واقع در رودبار مربوط به هزاره قبل از میلاد)
- ۱۱- پنج تپه " " "
- ۱۲- قلعه کول " " دوره ساسانی
- ۱۳- تپه باستانی " " پارت ساسانی
- ۱۴- سلسال در لیسار شهرستان توالش
- ۱۵- اسپد مزلک شهرستان توالش دوره سلجوقیان

شهرستان فومنات

دارای جمعیتی برابر ۱۸۹۳۹۵ نفر و با ۶۸/۲ درصد باسواد (۲۱/۸ درصد بیسواد)، ۲۷/۹ درصد شاغلان و ۷/۲ درصد بیکار می باشد.

شهر فومن با جمعیتی معادل ۳۴۷۶۹ نفر (در گزارش سال ۷۱ به ثبت رسیده است). در منطقه ای سبز و خرم و با ۱۵۸۲ کیلومتر مربع مساحت، که از لحاظ فعالیتهای کشاورزی، مخصوصاً گشت برنج، چای، توتون، حبوبات و صیفی جات و تهیه ابریشم ماهیگیری و شکار نیز بسیار فعال می باشد، واقع گردیده است. این شهر با داشتن مناطقی، چون: ماسوله - قلعه رودخان - امامزاده اسحاق و امامزاده ابراهیم از نظر جلب جهانگرد، در زمره با اهمیت ترین مناطق ایران و جهان شناخته شده و تاریخی ترین شهر ساحلی شمال ایران محسوب می شود.

این شهر در طرحهای پیشنهادی ما در ارتباط با احیای مناطق ماسوله، به عنوان یکی از شهر پستیانی کننده مد نظر قرار خواهد گرفت. از برکت بارانهای فراوان در ناحیه گیلان رودهای متعدد دائمی بوجود آمده که از دامنه های شمالی البرز سرچشمه گرفته و به

طرف دریای خزر جریان دارند و گیلان تنها استانی است که تمام رودهای آن دارای آب شیرین می باشد.

سفیدرود با طول هشتصد کیلومتر، شاخص ترین و پرآب ترین رود ایران، بعد از کارون می باشد. سد انحرافی تاریک در محلی به همین نام در کناره جاده رشت - قزوین (۴۵ کیلومتری شمال سفیدرود) احداث و تونل آب بر فومن با ظرفیت ۳۵ مترمکعب در ثانیه، از ساحل چپ دریاچه آن منشعب می گردد. این تونل که طولانی ترین تونل آب - بر ایران است، پس از طی هفده کیلومتر، از زیر کوههای امامزاده هاشم، در دامنه شمالی این کوهها در محلی به نام چوبر، خاتمه می یابد.

دریای خزر بین ایران و کشورهای شوروی سابق واقع شده و عبارت از فرورفتگی عظیمی به مساحت ۳۶۰۰۰۰ کیلومترمربع است و به جهت اینکه بزرگترین دریاچه روی زمین می باشد، به دریای خزر معروف گردیده است.

عمق متوسط آن ۱۸۱ متر و حداکثر عمق آن ۹۸۰ متر می باشد و شوری آب آن بین ۱۳ تا ۱۴ در هزار می باشد:

مرداب انزلی

یکی از دیدنی ترین مناظر گیلان است که با وسعت کنونی حدود ۹۰ کیلومتر مربع و حداکثر عمق ۲/۵ متر، رودخانه هایی به آن متصل می باشند (رودخانه هایی همچون: بهمبر - ماسوله رودخان - قلعه رودخان - پسیخان، پیر بازار و شیجان).

این مرداب به عنوان یک زیستگاه برای حیوانات مهاجر و کمیاب، نظیر: قو - درنا - خودکا - گیلارسه، حائز اهمیت می باشد. و محلی برای تخم ریزی و پرورش نوزادان ماهی است و از این نظر از اهمیتی بین المللی برخوردار است.

پوشش گیاهان مردابی و نیلوفر در مرداب انزلی، جلوه ای پر رونق برای جهانگردان می باشد و نیز قایقرانی در مرداب توجه مسافران را جلب می کند.

جنگل

به صورت انبوه و بیشتر در دامنه های شمالی و کوهپایه های اطراف شهرها مشاهده

می شود. مسافت این جنگلها که جزء جنگلهای انبوه کشور می باشند، حدود یک میلیون هکتار برآورده شده که شامل درختانی از نوع: توس - ممرز - راش - بلوط - کرن - آزاد - توسکا - شمشاد و زیتون می باشد و علاوه بر این درختان دیگری، نظیر: افرا - نارون - شاه بلوط و غیره نیز وجود دارند.

مرتع

که به صورت چمنزارهای دائمی و سرسبز وجود دارد و بیشتر در قسمت‌های جلگه‌ای و هموار و در نواحی مرتفع کوهستانی دیده می شود.